

АННОТАЦИЯ

диссертационной работы Ахметовой Айгуль Игеновны «Психолого-педагогическая подготовка будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников (на примере предмета «Самопознание»)», представленной на соискание степени доктора философии (PhD) по специальности 6D010300– «Педагогика и психология»

Актуальность исследования

Обращение к духовному наследию Казахстана, всего человечества, к опыту классических философов, педагогов, ученых гуманистической психологии, когда идет поиск путей духовного возрождения современного общества, особенно актуально, так как общество остро нуждается в образовательных моделях, реализующих духовно-нравственный компонент в содержании образования. В решении данной проблемы ведущая роль принадлежит проекту С.А.Назарбаевой по реализации Программы нравственно-духовного образования «Самопознание».

Президент Республики Казахстан Н.А.Назарбаев совершенно справедливо подчеркнул в своей статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания»: «На наших глазах мир начинает новый, во многом неясный, исторический цикл. Занять место в передовой группе, сохраняя прежнюю модель сознания и мышления, невозможно. Поэтому важно сконцентрироваться, изменить себя и через адаптацию к меняющимся условиям взять лучшее из того, что несет в себе новая эпоха». В этой связи, важно отметить, что изменение общественного сознания всегда начинается с образования, где ключевую роль играет педагог. Именно педагоги могут внести большой вклад в переориентации людей с материальных ценностей на ценности духовно-нравственные. Таким образом, духовное возрождение общественного сознания возможно при активной трансформации сознания учителей, что является важнейшим условием решения глобальных проблем современности.

Духовно-нравственное развитие гражданина Республики Казахстан представлено основными концептами Закона «Об образовании» РК, Концепции воспитания в системе непрерывного образования Республики Казахстан, которые являются стратегическими документами не только развития системы образования, но и документами, обеспечивающими национальную безопасность Республики Казахстан. В настоящее время существует реальная опасность для молодого государства со стороны деструктивных сообществ, целенаправленно ведущих работу по дезориентации современной казахстанской молодежи с целью их привлечения в деятельность псевдорелигиозных, сектантских организаций. Падение нравственности, рост преступности, распространение терроризма, алкоголизма и наркомании, коррупции и других пороков способствует разрушению личности молодого человека с еще несформировавшимся мировоззрением.

В Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2011-2020, Концепции непрерывного педагогического

образования педагога новой формации Республики Казахстан рассматривается стратегическое направление духовного развития будущих учителей, представлены ценностные ориентиры педагогической профессии.

В этих условиях проблема психолого-педагогической подготовки будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников является актуальной, как в целом, для становления молодого суверенного государства Республики Казахстан, так и в частности его образовательной системы и задач стоящих перед ней. В тоже время, современная вузовская подготовка будущих учителей предмета «Самопознание» к духовно-нравственному развитию старшеклассников характеризуется недостаточным уровнем научно-методического обеспечения для эффективного функционирования в инновационном режиме при реализации обновленной Программы НДО (нравственно-духовное образование) «Самопознание». Существует необходимость изучения проблемы психолого-педагогической подготовки будущих учителей предмета «Самопознание» к духовно-нравственному развитию старшеклассников, вопросов обеспечения ее эффективности. Кроме того остается нерешенным целый ряд важных для профессионального становления будущего учителя предмета «Самопознание» проблем:

- определение критериев и показателей психолого-педагогической готовности будущих учителей предмета «Самопознание» к духовно-нравственному развитию старшеклассников;
- создание модели психолого-педагогической подготовки будущих учителей предмета «Самопознание» к духовно-нравственному развитию старшеклассников.

Обращение к научному фонду исследуемой проблемы позволяет выделить здесь два аспекта: раскрытие сущности психолого-педагогической подготовки и готовности будущих учителей предмета «Самопознание» как результата данной подготовки, а также характеристика особенностей духовно-нравственного развития старшеклассников в условиях внедрения обновленной Программы нравственно-духовного образования «Самопознание».

Потенциал первого аспекта характеризуется научным интересом к проблеме подготовки и раскрытию сущности готовности личности, что отражено **в работах зарубежных исследователей:**

- «системная подготовка будущего учителя» (К.Д.Ушинский, подготовка будущего учителя (А.С.Макаренко, С.Т.Шацкий, П.П.Блонский, В.А.Сухомлинский); «как качественное новообразование, определяющее направленность на конкретную деятельность» (С.Л.Рубинштейн); «подготовка учителя к новой стратегии воспитания» (Л.В.Выготский, Л.В.Занков, В.В.Давыдов, Д.Б.Эльконин); «подготовка к сотрудничеству» (С.Л. Соловейчик, Ш.А. Амонашвили, Е.Н. Ильина, С.Н. Лысенкова, В.Ф. Шаталов, О.С.Газман, Н.Н.Михайлова); «психическое состояние личности» (С.Л. Рубинштейн; Н.Д.Левитов; В.А.Сластенин и др.), «установка на деятельность» (Д.Н.Узнадзе и др.); «качество личности» (М.И.Дьяченко, Л.А.Кандыбович; В.Н.Дружинина и др.); «готовность к деятельности как качество личности, включающее комплекс знаний, умений, навыков, как важнейшая

образовательная компетенция (Р.Д.Санжаева); «готовность к педагогической деятельности как интегральное структурное образование» (К.Д. Дурай-Новикова; В.Т. Чичикин; А.А. Сараева и др.);

- а также отечественных исследователей: «подготовка учителя к нравственному воспитанию» (Ы.Алтынсарин); «подготовка учителя к целостному развитию личности» (М.Жумабаев); «формирование учителя, готового к реализации гуманистически направленной педагогической деятельности» (Н.Д.Хмель, А.А.Калюжный, А.А.Бейсенбаева, В.А.Ким, Г.Т.Хайруллин, Р.К.Толеубекова, Р.А.Мукажанова и др.); «готовность учителя к профессиональной деятельности» (Н.Д.Хмель); «готовность педагога к реализации целостного педагогического процесса» (Н.Д.Хмель, А.А.Калюжный, Г.З.Адилгазинов и др.); «готовность будущих педагогов к управленческой деятельности в системе 12-летнего образования» (А.Н.Санжаева); «психолого-педагогическая готовность как целостное личностное образование» (А.Р.Рымханова, Ж.С.Аманбай); «подготовка учителя к внедрению предмета «Самопознание» (А.Ж.Куракбаева); «готовность к самореализации и самоактуализации» (А.Р.Ерментаева и др.

Потенциал второго аспекта представлен в научных трудах зарубежных и казахстанских философов, психологов и педагогов исследующих сущность духовно-нравственного развития личности: «духовное совершенствование - познание себя» (Сократ); «духовность как один из базовых «экзистенциалов» (В.Франкл); «духовность – это живая самоактуализация и самопознающая идея» (И.М.Ильичева); «духовность – первожизнь» (Н.Бердяев); «концептуальные основы самопознания в психологии» (К.Роджерс); «самоактуализация личности» (А. Маслоу); «теория личности с позиции значения смысла жизни» (В.Франкл); «теория Person» (А. Лэнгле); «концепция развития морального сознания» (Л. Колберг); «развитие старшеклассника через поиск смысла жизни» (А.С. Белкин); «развитие самосознания старшеклассника» (К.А.Абульханова-Славская, Б.Г.Ананьев и др.); «поиск идентичности старшеклассника, формирование его мировоззрения» (О.В. Барканова); «духовное и нравственное воспитание» (Ш.А. Амонашвили и др.); «гуманизация школьного образования» (Бейсенбаева А.А.); «гуманизация педагогического процесса» (Н.Н.Хан); «гуманистически ориентированное обучение» (Р.А.Мукажанова); «духовное развитие личности» (Г.А.Омарова); «общечеловеческие ценности» (Мукажанова Р.А., Омарова Г.А.) и др.

Анализ научной литературы позволяет нам сделать вывод о том, что проблема психолого-педагогической подготовки будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников является частью общей проблемы вузовской подготовки студентов к профессионально-педагогической деятельности. При общей оценке научного ресурса следует отметить, что рассмотренные исследования не затрагивают всех аспектов проблемы психолого-педагогической подготовки будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников и она является наименее изученной.

Литературный обзор по основным категориям, раскрывающих сущность психолого-педагогической подготовки и готовности, а также духовно-нравственного развития старшеклассников показывает о необходимости:

- выявления общетеоретических основ психолого-педагогической подготовки будущего учителя к духовно-нравственному развитию старшеклассников, которые раскрывают ее сущность;

- использования в комплексе различных подходов по изучению психолого-педагогической готовности будущих учителей и духовно-нравственного развития старшеклассника.

Таким образом, актуальность исследования психолого-педагогической подготовки будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников обусловлена ее недостаточной изученностью в условиях внедрения Программы нравственно-духовного образования «Самопознание». Было выявлено, что в психологической и педагогической теории сложились объективно существующие противоречия:

- между социальным заказом на подготовку учителей предмета «Самопознание» и недостаточной разработанностью психолого-педагогических аспектов подготовки будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников;

- между существованием различных направлений в духовно-нравственном развитии личности и нацеленностью на подготовку будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников в условиях внедрения Программы нравственно-духовного образования «Самопознание»;

- между признанием будущими учителями необходимости духовно-нравственного развития старшеклассников и несформированностью у них психолого-педагогической готовности к данной деятельности в реализации метапредметной роли предмета «Самопознание».

Данные противоречия обозначили направление научного поиска и позволили определить проблему, которая заключается в поиске теоретических подходов и научно-методического обеспечения процесса подготовки будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников.

Значимость разрешения выявленных противоречий и сформулированной исследовательской проблемы обусловила выбор темы исследования: **«Психолого-педагогическая подготовка будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников (на примере предмета «Самопознание»)»**.

Цель исследования – теоретико-экспериментальное обоснование психолого-педагогической готовности будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников.

Объект исследования – учебно-воспитательный процесс вуза.

Предмет исследования – психолого-педагогическая подготовка будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников в процессе профессиональной подготовки.

Гипотеза исследования: если в процесс профессиональной подготовки будущих учителей будут внедрены структурно-содержательная модель и

комплексная программа, то психолого-педагогическая готовность будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников как интегративное свойство личности будет эффективно сформировано, так как будут реализованы практико-ориентированный характер обучения, активные формы и методы учебной деятельности.

Задачи исследования

- на основе анализа концептуальных подходов к подготовке будущих учителей уточнить содержание понятия «психолого-педагогическая подготовка»;

- обосновать сущностную характеристику расширенного содержания понятия «психолого-педагогическая готовность» и авторского определения «духовно-нравственное развитие старшеклассников» в контексте Программы НДО «Самопознание»;

- разработать структурно-содержательную модель психолого-педагогической подготовки будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников;

- разработать и экспериментально проверить эффективность комплексной программы психолого-педагогической подготовки будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников.

Ведущая идея исследования: психолого-педагогическая подготовка будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников должна осуществляться в условиях целостного педагогического процесса вуза с позиции антропологического, личностно-гуманного, аксиологического, субъектно-деятельностного, метапредметного, системного подходов к определению ее целей, содержания и технологии.

Методологической и теоретической основой исследования стали положения об активности личности и социальной детерминированности ее развития, о конкретно-историческом характере воспитания, о детерминированности развития личности содержанием и способом жизнедеятельности, положения и ведущие идеи концепции гуманистического образования, выдвинутые в трудах философов, социологов, психологов, педагогов, теории личности и деятельности.

Методы исследования: теоретические - анализ, синтез, систематизация, отбор материалов по проблеме исследования, теоретический анализ философской, социологической, психологической и педагогической, учебно-методической литературы и массового и передового педагогического опыта по проблеме исследования; моделирование, изучение законодательной базы, школьной документации; эмпирические - проведение психолого-педагогического мониторинга, наблюдение, тестирование, опрос, анкетирование, эксперимент, анализ результатов исследования; статистические методы обработки данных, проведение контрольно-срезовых работ, формулирование заключения.

Научная новизна и теоретическая значимость исследования

- на основе анализа концептуальных подходов к подготовке будущих учителей уточнено содержание понятия «психолого-педагогическая подготовка»;

- обоснована сущностная характеристика расширенного содержания понятия «психолого-педагогическая готовность» и авторского определения «духовно-нравственное развитие старшеклассников» в контексте Программы НДО «Самопознание»;

- разработана структурно-содержательная модель психолого-педагогической подготовки будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников;

- разработана комплексная программа психолого-педагогической подготовки будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников.

Практическая значимость исследования

Экспериментально проверена эффективность комплексной программы психолого-педагогической подготовки будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников. Разработаны в соавторстве методические пособия: «Духовное наследие человечества (2014)» (5-11 классы), «Отбасылық өмір әліппесі (9-11 сыныптар) (2014)», «Бірыңғай білім беру кеңістігінде «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік бағдарламасымен интеграцияланған тәжірибелік мектептерде сыныптан тыс жұмысты ұйымдастыру (2014)», учебно-методическое пособие «Интеграция негізінде оқытуды ұйымдастыру (орта және жоғары мектеп тәжірибесінде)» (2015), которые могут быть использованы в учебно-воспитательной работе вуза по подготовке будущих учителей.

Положения, выносимые на защиту

1 Научная характеристика психолого-педагогической подготовки будущего учителя к духовно-нравственному развитию старшеклассников как процесса развития профессионально-личностной готовности будущего учителя на основе осознанного выбора деятельности по духовно-нравственному развитию личности.

2 Сущностная характеристика психолого-педагогической готовности будущего учителя к духовно-нравственному развитию старшеклассников как динамическая, интегративная характеристика личности, включающая личностную и профессиональную готовность, и представляющая собой взаимосвязанную совокупность мотивационно-ценностного, когнитивного, профессионально-личностного, рефлексивно-деятельностного компонентов.

3 Сущностная характеристика духовно-нравственного развития старшеклассников как процесса развития стремления личности к духовному совершенствованию на основе приобщения к общечеловеческим ценностям (мотивационно-ценностный), развития нравственного мышления (когнитивный) и поведения (поведенческий).

4 Структурно-содержательная модель психолого-педагогической подготовки будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников, имеющая поэтапный характер осуществления подготовки и

включающая в свою структуру целевой, содержательный, деятельностный, оценочно-результативный компоненты.

5 Комплексная программа психолого-педагогической подготовки будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников состоит из элективного курса, направленного на формирование стремления будущих учителей к духовно-нравственному, профессиональному самосовершенствованию, пониманию духовно-нравственной глубины содержания Программы НДО «Самопознание», а также из тренинговой программы по развитию готовности будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников.

Апробация результатов исследования

Основные положения, теоретические и практические результаты исследования обсуждались на международных и республиканских научно-теоретических и практических конференциях по вопросам образования:

Республиканский семинар «Формирование базовых международных ценностей – основа духовно-нравственного развития и воспитания» при Акционерном Национальном Центре ФАО «Өрлеу» Кызылординского областного института повышения квалификации педагогических кадров (Кызылорда, 2014); 10-я Международная научная и практическая конференция «Состояние современной науки» (Шефилд, Англия-2014); Международная научная конференция молодых ученых «Казахстан в международном образовательном пространстве» при КазНПУ имени Абая (Алматы, 2015); 31-й Международный конгресс психологов «Гармония в мире» (ICP 2016, Иокогама, Япония); 11-ая Международная научная и практическая конференция «Новые возможности в мировой науке» (Абу-даби, ОАЭ-2016); 12-ая Международная научная и практическая конференция «Методология современных исследований» (Абу-даби, ОАЭ-2016).

Публикации. Содержание диссертационной работы нашло отражение в 15 научных трудах, из них: 3 – в научных изданиях, рекомендованных Комитетом по контролю в сфере образования и науки; 1 – в научном издании, входящем в базу данных Scopus, 6 – в материалах международных конференций, в том числе 2 - в материалах зарубежных конференций, 2 – в зарубежном научном журнале, 2 – в международном конгрессе психологов.

Объем и структура диссертации. Диссертация включает введение, два раздела, заключение, список использованных источников и приложения. Работа изложена на 218 страницах машинописного текста и иллюстрирована 10 рисунками и 27 таблицами.

Ахметова Айгуль Игеновна
6D010300 – «Педагогика және психология» мамандығы бойынша
философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынған «Болашақ
мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік
дамуына психологиялық-педагогикалық даярлау («Өзін-өзі тану» пәні
мысалында)» тақырыбындағы диссертациялық жұмысының
АНДАТПАСЫ

Зерттеудің өзектілігі

Заманауи қоғамды рухани жаңғыртудың жолдарын іздестіру кезінде Қазақстанның, бүкіл адамзаттың рухани мұрасына, классикалық философтар мен педагогтардың, гуманистік психология ғалымдарының тәжірибелеріне жүгіну өте өзекті болып табылады. Өйткені, мазмұнында рухани-адамгершілік компоненттер ескерілген білім беру үлгілерін қоғам қажет етеді. Осы мәселені шешуде «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасын іске асырудағы С.А.Назарбаеваның жобасы жетекші рөлді атқарады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.А.Назарбаев өзінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласында әділ атап өтті: «Күллі жер жүзі біздің көз алдымызда өзгеруде. Әлемде бағыты әлі бұлынғыр, жаңа тарихи кезең басталды. Күн санап өзгеріп жатқан дүбірлі дүниеде сана-сезіміміз бен дүниетанымызға әбден сіңіп қалған таптаурын қағидалардан арылмасақ, көш басындағы елдермен тереземізді теңеп, иық түйістіру мүмкін емес. Өзгеру үшін өзімізді мықтап қолға алып, заман ағымына икемделу арқылы жаңа дәуірдің жағымды жақтарын бойға сіңіруіміз керек».

Осыған орай, қоғамдық сананың өзгеруі білім беруден басталатынын атап өту маңызды, онда басты рөлді педагог атқарады. Дәл осы педагогтар адамдарды материалдық құндылықтардан рухани-адамгершілік құндылықтарға қайта бағдарлауда үлкен үлес қосуы мүмкін. Сонымен бірге қоғамдық сананың рухани жаңғыруы мұғалімдер санасының белсенді өзгеруі барысында жүзеге асуы мүмкін. Бұл заманауи жаһандық мәселелердің шешілуінің маңызды шарты болып табылады.

Қазақстан Республикасы азаматының рухани-адамгершілік дамуы ҚР Білім заңының негізгі тұжырымдарында ұсынылған. Қазақстан Республикасының Білім заңы, Үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие беру тұжырымдамасы тек білім жүйесін дамытатын стратегиялық құжаттар ғана емес, сонымен бірге Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ететін құжаттар болып табылады. Бүгінгі таңда жас мемлекет үшін деструктивті қауымдастықтар тарапынан нақты қауіптер туындайды. Өйткені, олар заманауи қазақстандық жастарды жалған діни, секталық ұйымдардың іс-әрекетіне тарту мақсатында мақсатты түрде үгіт-насихат жүргізеді. Адамгершіліктің төмендеуі, террористік оқиғалардың болуы, нашақорлық пен маскүнемдіктің, паракорлықтың және т.б. кеселдердің таралуы дүниетанымы қалыптаспаған жас адам тұлғасының бұзылуына ықпал етеді.

Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында, ҚР жаңа тұрпатты педагогының үздіксіз педагогикалық білімі тұжырымдамасында болашақ мұғалімдердің рухани дамуының стратегиялық бағыты қарастырылып, педагогикалық мамандықтың құндылықтық бағдарлары ұсынылған.

Осы жағдайларда, жалпы алғанда, жас тәуелсіз мемлекет ретінде Қазақстан Республикасының дамуы үшін, сонымен бірге оның білім беру жүйесін дамыту мен оның алдына қойылған міндеттерін шешу үшін жоғары сынып оқушыларын рухани-адамгершілік тұрғысынан дамытуға болашақ мұғалімдерді психологиялық-педагогикалық даярлау мәселесі өзекті болып табылады.

Сондай-ақ, «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім берудің жаңартылған бағдарламасын жүзеге асыру барысындағы инновациялық режимде тиімді қызмет ету үшін жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына «Өзін-өзі тану» пәні бойынша болашақ мұғалімдерді заманауи жоғары оқу орнында даярлау үдерісі ғылыми-әдістемелік жағынан жеткіліксіз қамтамасыз етілген. Осыған орай жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына «Өзін-өзі тану» пәні бойынша болашақ мұғалімдерді психологиялық-педагогикалық тұрғысынан даярлау мәселесін, сонымен бірге оның тиімділігін қамтамасыз ету мәселелерін зерттеу қажеттілігі туындайды. Сонымен бірге «Өзін-өзі тану» пәні бойынша болашақ мұғалімнің кәсіби қалыптасуы үшін мынадай мәселелер өз шешімін таппай отыр:

- «Өзін-өзі тану» пәні бойынша болашақ мұғалімнің жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлығынң өлшемдерін және көрсеткіштерін анықтау;

- «Өзін-өзі тану» пәні бойынша болашақ мұғалімнің жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлаудың моделін жасау.

Зерттелетін мәселенің ғылыми қорына жүгіну бұл жерде екі аспектіні анықтауға мүмкіндік береді: **психологиялық-педагогикалық даярлаудың және оның нәтижесі болып табылатын «өзін-өзі тану» пәні бойынша болашақ мұғалімнің психологиялық-педагогикалық даярлығы мәндерін ашу**; сонымен қатар, «өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім берудің жаңартылған Бағдарламасын ендіру жағдайында **жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуы ерекшеліктерінің сипаттамасын анықтау.**

Бірінші аспект әлеуеті даярлау мәселесіне ғылыми қызығушылықпен және тұлға даярлығының мәнін ашумен сипатталады, бұл **шет ел зерттеушілерінің еңбектерінде** бейнеленген:

- «болашақ мұғалімді жүйелі даярлау» (К.Д.Ушинский), болашақ мұғалімді даярлау (А.С.Макаренко, С.Т.Шацкий, П.П.Блонский, В.А.Сухомлинский); «нақты іс-әрекетке бағыттылығын анықтайтын сапалы жаңа құрылым ретінде» (С.Л.Рубинштейн); «тәрбиелеудің жаңа стратегиясына мұғалімді даярлау» (Л.В.Выготский, Л.В.Занков, В.В.Давыдов, Д.Б.Эльконин); «ынтымақтастыққа даярлау» (С.Л. Соловейчик, Ш.А. Амонашвили, Е.Н. Ильина, С.Н. Лысенкова, В.Ф. Шаталов, О.С.Газман, Н.Н.Михайлова);

«тұлғаның психикалық күйі» (С.Л. Рубинштейн; Н.Д.Левитов; В.А.Сластенин және т.б.), «іс-әрекетке бағдарлану» (Д.Н.Узнадзе және т.б.); «тұлғаның сапасы» (М.И.Дьяченко, Л.А.Кандыбович; В.Н.Дружинина және т.б.); «білімдер, біліктер, дағдылар жиынтығын қамтитын маңызды білім беру компетенциясы ретінде, іс-әрекетке тұлғаның дайындық сапасы ретінде» (Р.Д.Санжаева); «интегралды құрылымдық жаңа құрылым ретіндегі педагогикалық іс-әрекетке даярлық» (К.Д. Дурай-Новикова; В.Т. Чичикин; А.А. Сараева және т.б.);

- **сонымен отандық зерттеушілердің еңбектерінде:** «адамгершілік тәрбиелеуге мұғалімді даярлау» (Ы.Алтынсарин); «тұлғаны тұтас дамытуға мұғалімді даярлау» (М.Жұмабаев); «ізгілікке бағытталған педагогикалық іс-әрекетті жүзеге асыруға дайын мұғалімді қалыптастыру» (Н.Д.Хмель, А.А.Калюжный, А.А.Бейсенбаева, В.А.Ким, Г.Т.Хайруллин, Р.К.Толеубекова, Р.А.Мукажанова және т.б.); «кәсіби іс-әрекетке мұғалімнің даярлығы» (Н.Д.Хмель); «тұтас педагогикалық үдерісті жүзеге асыруға педагогтың даярлығы» (Н.Д.Хмель, А.А. Калюжный, Г.З.Адилгазинов және т.б.); «12-жылдық білім беру жүйесінде басқару іс-әрекетіне болашақ мұғалімдердің даярлығы» (А.Н.Санхаева); «психологиялық-педагогикалық даярлық тұтас тұлғалық жаңа құрылым ретінде» (А.Р.Рымханова, Ж.С.Аманбай); «Өзін-өзі тану» пәнін ендіруге мұғалімді даярлау» (А.Ж.Куракбаева); «өзін-өзі жүзеге асыруға және өзін-өзі өзектендіруге даярлық» А.Р.Ерментаева) және т.б.

Екінші аспект әлеуеті тұлғаның рухани-адамгершілік дамуының мәнін зерттейтін шет ел және отандық философтардың, психологтар мен педагогтардың ғылыми еңбектерінде ұсынылған: «рухани жетілу – өзін тану» (Сократ); «руханилық базалық «экзистенциалдардың» бірі ретінде» (В.Франкл); «руханилық – бұл өзін-өзі өзектендіру және өзін-өзі тану идеясы» (И.М.Ильичева); «руханилық – өміршендік» (Н.Бердяев); «психологиядағы өзін-өзі танудың концептуалды негіздері» (К.Роджерс); «тұлғаның өзін-өзі өзектендіруі» (А. Маслоу); «өмірдің мәнін іздестіру негізіндегі тұлғаның теориясы» (В.Франкл); «Persona теориясы» (А. Лэнгле); «моральдық сананы дамыту концепциясы» (Л. Колберг); «өмірдің мәнін іздестіру арқылы жоғары сынып оқушысын дамыту» (А.С. Белкин); «жоғары сынып оқушының сана-сезімін дамыту» (К.А.Абульханова-Славская, Б.Г.Ананьев және т.б.); «жоғары сынып оқушысының бірегейлігін іздестіру, оның дүниетанымын қалыптастыру» (О.В. Барканова); рухани және адамгершілік тәрбие беру (Ш.А. Амонашвили және т.б.); «мектептегі білім беруді ізгілендіру» (Бейсенбаева А.А.); «педагогикалық үдерісті ізгілендіру» (Н.Н.Хан); ізгілікке бағытталған оқыту (Р.А.Мукажанова); «тұлғаның рухани дамуы» Г.А.Омарова); «жалпыадамзаттық құндылықтар» (Мукажанова Р.А., Омарова Г.А.) және т.б.

Ғылыми әдебиетті шолу бізге келесі қорытындыны жасауға мүмкіндік берді: болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлау мәселесі кәсіби-педагогикалық іс-әрекетке студенттерді жоғары оқу орнында даярлаудың жалпы мәселесінің бір бөлігі болып табылады.

Ғылыми ресурсты жалпы бағалауда келесілерді белгілеу керек: қарастырылған зерттеулер болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлау мәселесінің барлық аспектілерін қамтымайды және аз зерттелген болып табылады.

Психологиялық-педагогикалық даярлау мен даярлықтың, сонымен қатар, жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуының мәнін ашатын негізгі категориялар бойынша әдебиеттің шолуы келесілерді қажет ететінін көрсетеді:

– болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлаудың мәнін ашатын жалпытеориялық негіздерін айқындау;

– болашақ мұғалімдердің психологиялық-педагогикалық даярлығын және жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуын зерттеу бойынша түрлі әдіс-тәсілдерді кешенді пайдалану.

Сонымен, «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім берудің жаңартылған Бағдарламасын ендіру жағдайында болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлауды зерттеудің өзектілігі оның жеткілікті түрде зерттелмегендігімен айқындалады.

Психологиялық және педагогикалық теорияларда объективті қайшылықтар анықталған:

- «өзін-өзі тану» пәні бойынша болашақ мұғалімдерді даярлауға әлеуметтік тапсырысы мен болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына даярлықтың психологиялық-педагогикалық аспектілерінің жеткілікті түрде қарастырылмағандығы арасында;

- тұлғаны рухани-адамгершілік дамытуда түрлі бағыттардың болуы мен «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім берудің жаңартылған Бағдарламасын ендіру жағдайында болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына даярлауға бағыттылығы арасында;

- жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік тұрғысынан дамыту қажеттілігін болашақ мұғалімдердің мойындауы мен «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім берудің жаңартылған Бағдарламасын жүзеге асыруда осы іс-әрекетке олардың психологиялық-педагогикалық даярлығының қалыптаспағандығы арасында.

Осы қайшылықтар ғылыми ізденістің бағытын белгіледі және мәселені айқындауға мүмкіндік берді. Бұл проблема болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлау үдерісінің ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етілуін жүзеге асырумен және оның теориялық әдіс-тәсілдерін іздестірумен айқындалады.

Сөйтіп, мәселенің өзектілігі, ғылыми және тәжірибелік әзірлігінің жеткіліксіздігі, анықталған қайшылықтарды және зерттеу мәселені шешу

кажеттілігі **зерттеу тақырыбын:** «Болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлау («Өзін-өзі тану» пәні мысалында)» таңдауға жетеледі.

Зерттеу мақсаты – жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына болашақ мұғалімдердің психологиялық-педагогикалық даярлығының теориялық-тәжірибелік негізделуі.

Зерттеу объектісі – жоғары оқу орнының оқу-әдістемелік үдерісі.

Зерттеу пәні – кәсіби даярлау үдерісінде болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлау.

Зерттеу гипотезасы: егер болашақ мұғалімдердің кәсіби даярлау үдерісіне құрылымдық-мазмұндық модель мен кешенді бағдарлама енгізілсе, **онда** интегративті сапа ретінде болашақ мұғалімдердің жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлығы тиімді қалыптасуы мүмкін, **өйткені** оқытудың тәжірибеге бағдарланған сипаты, белсенді формалары және оқу іс-әрекетінің әдістері жүзеге асырылады.

Зерттеудің міндеттері

- болашақ мұғалімдерді даярлауға қатысты тұжырымдамалық әдіс-тәсілдерді талдау негізінде «психологиялық-педагогикалық даярлау» ұғымының мазмұнын нақтылау;

- «психологиялық-педагогикалық даярлық» ұғымының кеңейтілген мазмұнының және «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру Бағдарламасы контекстінде «жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуы» ұғымының авторлық анықтамасының мән-мағыналық сипаттамысын негіздеу;

- болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделін жасау;

- болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлаудың кешенді бағдарламасын жасау және оның тиімділігін тәжірибе арқылы тексеру.

Зерттеудің жетекші идеясы: болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлау жоғары оқу орнының тұтас педагогикалық үдерісі жағдайында оның мақсатын, мазмұны мен технологиясын анықтауға бағытталған антропологиялық, тұлғалық-ізгіліктік, аксиологиялық, субъектілік-әрекеттік, метапәндік, жүйелілік әдіс-тәсілдері тұрғысынан іске асуы тиіс.

Зерттеудің әдіснамалық және теориялық негізі ретінде философтар, социологтар, психологтар, педагогтардың еңбектеріндегі тұлғаның және іс-әрекеттің теориялары, тұлғаның белсенділігі және оның дамуының элеуметтік детерминациясы туралы ережелері, тәрбиенің нақты-тарихи сипаты, тұлға дамуы өміршендігі мазмұнымен және тәсілімен детерминациясы туралы ережелері, гуманистік білім беру тұжырымдамасының ережелері және жетекші идеялары қарастырылады.

Зерттеу әдістері: теориялық - талдау, жіктеу, жүйелеу, зерттеу мәселесі бойынша материалдарды іріктеу, философиялық, психологиялық және педагогикалық, оқу-әдістемелік әдебиеттің, зерттеу мәселесі бойынша жаппай озық педагогикалық тәжірибенің теориялық талдауы; моделдеу, заңнамалық базаны, мектеп құжатын зерттеу; тәжірибелік - психологиялық-педагогикалық диагностиканы жүргізу, бақылау, тестілеу, сұрақ-жауап, сауалнама жүргізу, зерттеудің нәтижелері, эксперимент; мәліметтерді өңдеудің статистикалық әдістерін қолдану, бақылау-срездік жұмыстарын жүргізу, қорытындыны тұжырымдау.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы және теориялық маңыздылығы:

- болашақ мұғалімдерді даярлауға тұжырымдамалық әдіс-тәсілдерді талдау негізінде «психологиялық-педагогикалық даярлау» ұғымының мазмұны нақтыланды;

- «психологиялық-педагогикалық даярлық» ұғымының кеңейтілген мазмұнының және «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру Бағдарламасы контекстінде «жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуы» ұғымының авторлық анықтамасының мән-мағыналық сипаттамасы негізделді;

- болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделі жасалды;

- болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлаудың кешенді бағдарламасы жасалды.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы

Болашақ мұғалімдерді жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына психологиялық-педагогикалық даярлаудың кешенді бағдарламасының тиімділігі тәжірибе арқылы тексерілді. Соавторлықпен әдістемелік құралдар жасалды: «Духовное наследие человечества (2014)» (5-11 классы), «Отбасылық өмір әліппесі (9-11 сыныптар) (2014)», «Бірыңғай білім беру кеңістігінде «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік бағдарламасымен интеграцияланған тәжірибелік мектептерде сыныптан тыс жұмысты ұйымдастыру (2014)», «Интеграция негізінде оқытуды ұйымдастыру (орта және жоғары мектеп тәжірибесінде)» оқу-әдістемелік құрал (2015). Осы құралдар болашақ мұғалімдерді даярлау бойынша жоғары оқу орынның оқу-әдістемелік жұмысында қолдануы мүмкін.

Қорғауға ұсынылатын қағидалар

1 Жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына болашақ мұғалімдердің психологиялық-педагогикалық даярлаудың ғылыми сипаттамасы: тұлғаны рухани-адамгершілік дамыту бойынша іс-әрекетті саналы таңдау негізінде болашақ мұғалімнің кәсіби-тұлғалық даярлығын дамыту үдерісі.

2 Жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына болашақ мұғалімдердің психологиялық-педагогикалық даярлығының мән-мағыналық сипаты: тұлғалық және кәсіби даярлығын қамтитын тұлғаның динамикалық,

интегративті сипаттамасы және бір-бірімен байланысты мотивациялық-құндылықтық, когнитивті, кәсіби-тұлғалық, рефлексивті-әрекеттік компоненттердің жиынтығы ретінде ұсынылады.

3 Жоғары сынып оқушысының рухани-адамгершілік дамуының мән-мағыналық сипаттамасы: жалпыадамзаттық құндылықтар негізіндегі рухани жетілуге тұлға ұмтылысын (мотивациялық-құндылықтық компонент), адамгершілік ойлауын (когнитивті компонент) және мінез-құлығын (мінезқұлықтық компонент) дамыту.

4 Жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына болашақ мұғалімдердің психологиялық-педагогикалық даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделі дайындықтың бірнеше кезеңдермен орындалу сипатына ие және өзінің құрылымында мақсаттылық, мазмұндық, іс-әрекеттік, бағалаушылық-нәтижелік компоненттерді қамтиды.

5 Жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына болашақ мұғалімдердің психологиялық-педагогикалық даярлаудың кешенді бағдарламасы рухани-адамгершілік, кәсіби өзін-өзі жетілдіруге болашақ мұғалімдердің ұмтылысын қалыптастыруға, «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру Бағдарламасы мазмұнының рухани-адамгершілік тереңдігін түсінуге бағытталған элективті курсты, сонымен бірге, жоғары сынып оқушыларының рухани-адамгершілік дамуына болашақ мұғалімдердің даярлығын дамыту бойынша тренингтік бағдарламаны қамтиды.

Зерттеу нәтижелерінің мақұлдануы

Білім беру мәселелері бойынша халықаралық және республикалық ғылыми-теориялық және практикалық конференцияларда зерттеудің теориялық және практикалық нәтижелері, негізгі ережелері талқыланды:

Республикалық семинар «Базалық халықаралық құндылықтарды қалыптастыру – рухани-адамгершілік даму мен тәрбие негізі» «Өрлеу» Біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» акционерлік қоғамы Қызылорда облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты жанында (Қызылорда, 2014); 10-шы Халықаралық ғылыми және практикалық конференция «Заманауи ғылымның жағдайы» (Шефилд, Англия-2014); Жас ғалымдардың VII-ші халықаралық ғылыми конференциясы «Қазақстан халықаралық білім беру кеңістігінде» Абай атындағы ҚазҰПУ-нің жанында (Алматы, 2015); 31-ші Халықаралық психологтардың конгресі «Әлемдегі үйлесім» (ICP 2016, Иокогама, Жапония); 11-ші халықаралық ғылыми және практикалық конференция «Әлемдік ғылымдағы жаңа мүмкіндіктер» (Абу-даби, БАЭ-2016); 12-ші халықаралық ғылыми және практикалық конференция «Заманауи зерттеудің әдіснамасы» (Абу-даби, БАЭ-2016).

Жариялымдар. Диссертациялық жұмыстың мазмұны 15 ғылыми еңбекте көрініс тапты, оның ішінде 3 – Ғылым және білім саласындағы бақылау комитеті ұсынған ғылыми басылымдарда; 1 – Scopus мәліметтер базасына енген ғылыми басылымда, 6 – халықаралық конференциялардың материалдарында, оның ішінде 2 – шет елдік конференциялардың материалдарында, 2 – шет елдік ғылыми журналда, 2 – халықаралық конгресте.

Диссертацияның көлемі және құрылымы. Диссертация кіріспеден, екі бөлімнен, қорытындыдан, қолданылған әдебиет тізімінен және қосымшадан тұрады. Жұмыс 218 беттік мәтін түрінде және 10 сурет пен 27 кестеде беріліп отыр.

ABSTRACT

of the dissertation thesis submitted by Akhmetova Aigul Igenovna for a degree of Doctor of Philosophy (PhD) on "Psycho-pedagogical training of future teachers to moral and spiritual development of senior high school students (on the example of "Self-knowledge" subject) in specialty 6D010300 - Pedagogy and psychology

The relevance of research

The appeal to the spiritual heritage of Kazakhstan, the whole of mankind, to the experience of classical philosophers, educators, scientists of humanistic psychology, when the ways of spiritual revival of modern society are searching, it is especially important, as society critically needs educational models that realize the spiritual and moral component in the content of education. In solving this problem, the leading role belongs to the project of S.A. Nazarbayeva on the implementation of the «Self-knowledge» Program of moral and spiritual education.

The President of the Republic of Kazakhstan, N.A. Nazarbayev, was absolutely right to mark in his "Looking into the future: modernization of public consciousness" article: "We are the eye-witnesses that the world is beginning a new, largely obscure, historical cycle. It is impossible to occupy a place in an advanced group, preserving the previous model of consciousness and thinking. Therefore, it is important to concentrate, change yourself and, through adaptation to changing conditions, take the best of what the new era bears in it. In this regard, it is important to note that the change in public consciousness always begins with education, where the teacher plays a key role. It is the teachers who can make a great contribution to the reorientation of people from material values to the values of the spiritual and moral. Thus, the spiritual revival of public consciousness is possible with the active transformation of teachers' consciousness, which is the most important condition for solving global problems of our time.

Spiritual and moral development of a citizen of the Republic of Kazakhstan is represented by the main concepts of the Law of the Republic of Kazakhstan «On Education», the Concept of Education in the System of Continuing Education of the Republic of Kazakhstan, which are strategic documents not only for the development of the education system, but also for documents that ensure the national security of the Republic of Kazakhstan. At present, there is a real danger for the young state from the destructive communities that are purposefully leading the work on the disorientation of modern Kazakh youth with the aim of involving them in the activities of pseudo-religious, sectarian organizations. The fall of morality, the growth of crime, the spread of terrorism, alcoholism and drug addiction, corruption and other vices contribute to the destruction of the personality of a young man with a still unformed worldview.

In the State Program for the Development of Education of the Republic of Kazakhstan for 2011-2020, the Concept of Continuous Teacher Education of the Teacher of the New Formation of the Republic of Kazakhstan, the strategic direction

of the spiritual development of future teachers is considered, and the values of the pedagogical profession are presented.

In these conditions, the problem of the psychological and pedagogical training of future teachers for the spiritual and moral development of high school students is relevant, both in general, for the emergence of a young sovereign state of the Republic of Kazakhstan, and in particular of its educational system and the tasks facing it.

At the same time, modern higher education for future teachers of the "Self-knowledge" subject for the spiritual and moral development of high school students is characterized by an insufficient level of scientific and methodological support for effective functioning in the innovative mode when implementing the updated "Self-Knowledge" Moral and Spiritual Education Program (MSE). There is a need to study the problem of psychological and pedagogical training of future teachers of the "Self-knowledge" subject for the spiritual and moral development of high school students, activities of ensuring its effectiveness. In addition, a number of important questions for the professional development of the future teacher of the subject "Self-knowledge" remain unresolved:

- determination of criteria and indicators of psychological and pedagogical readiness of future teachers of the «Self-knowledge» subject for the spiritual and moral development of high school students;

- creation of a model of psychological and pedagogical training of future teachers of the «Self-knowledge» subject for the spiritual and moral development of high school students.

Appeal to the scientific fund of the problem under study allows us to distinguish here two aspects: the disclosure of the essence of psychological and pedagogical training and the readiness of future teachers of the «Self-knowledge» subject as a result of this training, as well as the characteristics of the spiritual and moral development of senior pupils in the context of the implementation of the updated "Self-knowledge" Moral and Spiritual Education Program.

The potential of the first aspect is characterized by a scientific interest in the problem of preparing and revealing the essence of the individual's readiness, which is reflected in the **works of foreign researchers**:

- «the systemic training of the future teacher» (K.D. Ushinskiy), the training of the future teacher (A.S. Makarenko, S.T. Shatskii, P.P. Blonsky, B. A. Sukhomlinsky); «as a qualitative new formation that determines the focus on a particular activity» (S.L. Rubinshtein); "The training of a teacher for a new strategy of education" (L.V.Vygotsky, L.V.Zankov, V.V. Davydov, D.B. Elkonin); «Training for cooperation» (S.L. Soloveichik, Sh..A. Amonashvili, E.N. Il'in, S.N. Lysenkova, V.F. Shatalov , O.S.Gazman, N.N. Mikhailova); «The mental state of the individual» (S.L. Rubinstein, N.D. Levitov, V.A. Slastenin, etc.), «setting for activity» (D.N. Uznadze and etc.); «Personal quality» (M.I. Dyachenko, L.A. Kandybovich, V.N. Druzhinin, etc.); «Readiness for activity as a quality of the individual, including a complex of knowledge, skills, skills, as the most important educational competence» (R.D. Sanzhayeva); «Readiness for pedagogical activity as an integral structural formation» (K.D. Durai-Novikov, V.T. Chichikin, A.A. Sarayeva, etc.);

- as well as domestic researchers: «teacher training for moral education» (Y. Altynsarin); «Training of the teacher for the integral development of the personality» (M. Zhumabaev); «The formation of a teacher ready for the realization of humanistically oriented pedagogical activity» (N.D. Khmel, A.A. Kalyuzhny, A.A. Beisenbaeva, V.A. Kim, G.T. Khairullin, R.K. Toleubekova, R.A. Mukazhanova, etc.); «Teacher's readiness for professional activity» (N.D. Khmel); «The teacher's readiness for the realization of a holistic pedagogical process» (N.D. Khmel, A.A. Kalyuzhny, G.Z. Adilgazinov, etc.); «Readiness of future teachers to manage activities in the system of 12-year education» (A.N. Sanhaeva); «Psychological and pedagogical readiness as a whole personal education» (A.R. Rymkhanova, Zh.S. Amanbai); «Training of the teacher for the introduction of the subject «Self-knowledge» (A.J. Kurakbayeva); «Readiness for self-actualization and self-actualization» (A.R. Ermentayeva), and others.

The potential of the second aspect is presented in the scientific works of foreign and Kazakh philosophers, psychologists and teachers exploring the essence of the spiritual and moral development of the individual: «spiritual perfection is the cognition of one self» (Socrates); «Spirituality as one of the basic» existentials «(V. Frankl); «Spirituality is a living self-actualization and a self-knowing idea» (I.M. Ilichev); «Spirituality is the first life» (N. Berdyayev); «The conceptual basis of self-knowledge in psychology» (K. Rogers); «Self-actualization of the individual» (A. Maslow); «The theory of personality from the standpoint of the meaning of meaning of life» (V. Frankl); «Theory of Person» (A. Langle); «The concept of the development of moral consciousness» (L. Kolberg); «The development of a high school student through the search for the meaning of life» (A.S. Belkin); «Development of self-consciousness of a senior pupil» (K.A. Abulkhanova-Slavskaya, B.G. Ananiev, etc.); «Search for the identity of a senior pupil, the formation of his worldview» (O.V. Barkanova); «Spiritual and moral education» (Sh.A. Amonashvili, etc.); «Humanization of school education» (Beisenbaeva A.A.); «Humanization of the pedagogical process» (NN Khan); «Humanistically oriented learning» (R.A. Mukazhanova); «Spiritual development of personality» (G.A. Omarova); «Universal values» (Mukazhanova R.A., Omarova G.A.) and others.

The analysis of the scientific literature allows us to conclude that the problem of the psychological and pedagogical training of future teachers for the spiritual and moral development of high school students is part of the general problem of university training of students for professional and pedagogical activity. With a general assessment of the scientific resource, it should be noted that the studies examined do not address all aspects of the problem of the psychological and pedagogical training of future teachers for the spiritual and moral development of high school students and is the least studied.

A literature review of the main categories that reveal the essence of psychological and pedagogical training and readiness, as well as the spiritual and moral development of high school students, demonstrates the need for:

- revealing the general theoretical foundations of the psychological and pedagogical training of the future teacher for the spiritual and moral development of high school students who reveal its essence;

- the use of a variety of approaches in the complex to study the psychological and pedagogical readiness of future teachers and the spiritual and moral development of a high school student.

Thus, the actuality of the study of the psychological and pedagogical training of future teachers for the spiritual and moral development of high school students is due to its insufficient knowledge in the context of the introduction of the "Self-knowledge" Program of moral and spiritual education.

It was revealed that in the psychological and pedagogical theory there were objectively existing contradictions:

- between the social order for the training of teachers of the «Self-knowledge» subject and the insufficient development of the psychological and pedagogical aspects of the training of future teachers for the spiritual and moral development of high school students;

- between the existence of various directions in the spiritual and moral development of the individual and the focus on the training of future teachers for the spiritual and moral development of high school students in the context of the introduction of the “Self-knowledge” Program of moral and spiritual education ;

- between the recognition by the future teachers of the need for the spiritual and moral development of high school students and the lack of coherence in their psychological and pedagogical readiness for this activity in the implementation of the meta-subject role of the «Self-knowledge» subject.

- these contradictions marked the direction of scientific search and allowed to determine the problem, which is to find theoretical approaches and scientific and methodical support for the process of preparing future teachers for the spiritual and moral development of high school students.

The importance of resolving the identified contradictions and the formulated research problem resulted in the choice of the research topic: **«Psycho-pedagogical training of future teachers to moral and spiritual development of senior high school students (on the example of «Self-knowledge» subject)**.

The aim of the research is the theoretical and experimental substantiation of the psychological and pedagogical readiness of future teachers for the spiritual and moral development of high school students.

The object of research is the educational process of the university.

The subject of the research is the psychological and pedagogical training of future teachers for the spiritual and moral development of high school students in the process of professional training.

Research hypothesis: if the structural and content model and a comprehensive program are introduced into the process of vocational training of future teachers, the psychological and pedagogical readiness of future teachers for the spiritual and moral development of high school students as an integrative property of the individual **will be** effectively formed, since the practice-oriented nature of training, active forms and methods of educational activity will be realized.

The objectives of the research are

- to clarify the content of the concepts "psychological and pedagogical preparation" on the basis of the analysis of conceptual approaches to the training of future teachers;

- to substantiate the essential characterization of the expanded content of the concept of "psychological and pedagogical readiness" and the author's definition of "spiritual and moral development of a high school student" in the context of the "Self-knowledge" Program of moral and spiritual education;

- to develop a structural-content model of psychological and pedagogical training of students for the spiritual and moral development of high school students;

- to develop and experimentally test the effectiveness of the comprehensive program of psychological and pedagogical training of future teachers for the spiritual and moral development of high school students.

The leading idea of the study: the psychological and pedagogical training of future teachers for the spiritual and moral development of high school students should be carried out in the conditions of the whole pedagogical process of the university from the position of anthropological, personal-humane, axiological, subject-activity, meta-subject, system approaches to the definition of its goals, content and technology.

The theoretical and metodological background of the research comprises the statements on the activity of the individual and the social determinism of its development, the specific historical character of education, the determinism of the development of the individual with content and way of life, the positions and leading ideas of the concept of humanistic education, put forward in the writings of philosophers, sociologists, psychologists, theory of personality and activity.

Research methods include: theoretical - analysis, synthesis, systematization, selection of materials on the research problem, theoretical analysis of philosophical, sociological, psychological and pedagogical, educational and methodological literature and mass and advanced pedagogical experience on the research problem; modeling, study of legislative base, school documentation; empirical - conducting psychological and pedagogical monitoring, observation, testing, questioning, questioning, experiment, analysis of research results; statistical methods of data processing - carrying out control and cut-off work, formulating an opinion.

The scientific novelty and theoretical significance of the research

- the content of the concepts "psychological and pedagogical preparation" on the basis of the analysis of conceptual approaches to the training of future teachers has been clarified;

- the essential characteristics of the expanded content of the concept of "psychological and pedagogical readiness" and the author's definition of "spiritual and moral development of a high school student" in the context of the "Self-knowledge" Program of moral and spiritual education was substantiated;

- a structurally substantive model of the psychological and pedagogical preparation of future teachers for the spiritual and moral development of high school students has been developed;

- a comprehensive program of psychological and pedagogical preparation of future teachers for the spiritual and moral development of high school students has been developed.

- the influence of the complex program on the psychological and pedagogical readiness of future teachers for the spiritual and moral development of high school students has been established.

Practical significance of the research

A comprehensive program of psychological and pedagogical training of future teachers for the spiritual and moral development of high school students has been developed. The following methodical manuals with co-authors have been developed: "Spiritual heritage of mankind (2014)" (grades 5-11), "Отбасылық өмір әліппесі" (9-11 сыныптар) (2014), "Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік бағдарламасымен интеграцияланған тәжірибелік мектептерде сыныптан тыс жұмысты ұйымдастыру" (2014), educational and methodological manual "Интеграция негізінде оқытуды ұйымдастыру (орта және жоғары мектеп тәжірибесінде)" (2015) which can be used in the teaching and educational work of the university for the training of future teachers.

Positions put forward to the defense

1 Scientific characteristics of the psychological and pedagogical training of the future teacher for the spiritual and moral development of the high school students as a process of developing the professional and personal readiness of the future teacher on the basis of conscious choice of activities for the spiritual and moral development of the individual.

2 Essential characteristics of the psychological and pedagogical readiness of the future teacher for the spiritual and moral development of high school students as a dynamic, integrative personality characteristic, including personal and professional readiness, and representing an interrelated set of motivationally valuable, cognitive, professional-personal and reflexive-active components.

3 Essential characteristics of the spiritual and moral development of a high school student as a process of development of the individual's striving for spiritual improvement on the basis of familiarizing with universal values (motivational-value), development of moral thinking (cognitive) and behavior (behavioral).

4 Structural-content model of psychological and pedagogical training of future teachers for the spiritual and moral development of high school students, which has a phased implementation of training and includes in its structure a targeted, meaningful, activity-based, evaluative-effective component.

5 The comprehensive program of psychological and pedagogical training of future teachers for the spiritual and moral development of high school students consists of an elective course aimed at shaping the aspirations of future teachers for spiritual and moral, professional self-improvement, understanding the spiritual and moral depth of the content of the «Self-knowledge» MSE Program, as well as from a training program to develop the preparedness of future teachers for the spiritual and moral development of high school students.

Approbation of research results

The main positions, theoretical and practical results of the research were discussed at the international and republican theoretical and practical conferences on educational issues:

Republican seminar «Formation of basic international values - the basis of spiritual and moral development and upbringing» at the Joint-Stock National Center FAO «Orleu» of Kyzylorda regional institute of advanced training of teachers (Kyzylorda, 2014); The 10th International Scientific and Practical Conference «The State of Modern Science» (Sheffield, England, 2014); International scientific conference of young scientists «Kazakhstan in the international educational space» under the KazNPU of the Abai (Almaty, 2015); The 31st International Congress of Psychologists "Harmony in the World" (ICP 2016, Yokohama, Japan); 11th International Scientific and Practical Conference «New Opportunities in World Science» (Abu Dhabi, UAE-2016); 12th International Scientific and Practical Conference «Methodology of Modern Research» (Abu Dhabi, UAE-2016).

Publications. The main results of the thesis were published in 15 scientific papers, 3 of them in scientific publications recommended by the Committee for Control in Education and Science; 1 in the scientific edition included in the Scopus database, 6 in the materials of international conferences, including 2 of them in the materials of foreign conferences, 2 in a foreign scientific journal, 2 in an international congress.

The volume and structure of the dissertation thesis. The thesis includes an introduction, two sections, conclusion, list of references and appendixes. The work is presented on 218 pages of typewritten text and is illustrated by 10 figures and 27 tables.